

QASIMOV RƏŞAD
Azərbaycan Respublikası DİN-in
Polis Akademiyası
e-mail: qasimov-resad@mail.ru

CƏNUBİ QAFQAZ SEYMINİN DAĞILMASI VƏ CƏNUBİ QAFQAZDA MÜSTƏQİL DÖVLƏTLƏRİN YARANMASI PROSESİNİN OSMANLI MƏNBƏLƏRİNDƏ ƏKSİ

Açar sözlər: milli-azadlıq hərəkatı, Cənubi Qafqaz, Osmanlı imperiyası, Seym.

Ключевые слова: национально-освободительное движения, Южный Кавказ, Османская империя, Сейм.

Key words: national liberation movements, the South Caucasus, the Ottoman Empire, Sejm.

1918-ci ilin aprel-may aylarında Cənubi Qafqazda cərəyan edən hadisələr Azərbaycan xalqının apardığı milli azadlıq hərəkatının yüksələn xətt üzrə inkişafına – Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin formalaşması prosesinə yaxından təsir göstərmişdir. Xüsusilə, Cənubi Qafqazın üç millətinin təmsil olunduğu Cənubi Qafqaz Seyminin Türkiyə-Almaniya bloku ilə qarşılıqlı münasibətləri göstərilən regionda yeni qüvvələr nisbətinin yaranmasına və regionda baş verən siyasi hadisələrin sonrakı istiqamətinin müəyyənələşməsinə dərindən təsir edən amillərdən biri kimi çıxış etmişdir.

Osmanlı arxiv mənbələrinin təhlili göstərir ki, Seymin dağılması və Cənubi Qafqazda müstəqil dövlətlərin yaranmasında Osmanlı dövləti müəyyən rol oynamışdır. Xüsusilə, bu dövrdə gürcü və Azərbaycan dövlətləri ilə yanaşı erməni dövlətinin yaranması və onu zəruri edən şərtlər, digər iki millətin bu məsələyə baxışı məsələsi olduqca mühüm elmi əhəmiyyət daşıyır.

Osmanlı dövləti ilə müharibədə məğlub olan Seym hökuməti Türkiyənin tələblərini qəbul etməyə məcbur oldu və 1918-ci il aprelin 22-də Cənubi Qafqazın müstəqilliyi elan edildi. Cənubi Qafqaz Federativ Demokratik Respublikasının rəhbərliyi Türkiyənin tələblərini qəbul etdikdən və Brest sülhü əsasında danışıqları davam etdirməyə hazır olduğunu bildirdikdən sonra, aprelin 28-də onun müstəqilliyi Osmanlı imperiyası tərəfindən tanındı. Aparılmış müzakirələrin yekununda Osmanlı imperiyası ilə Cənubi Qafqaz Respublikası arasında sülh konfransının may ayının 11-də Batumda açılması qərarlaşdırıldı.

Batum konfransı 1918-ci il may ayının 11-də açıldı və fasilələrlə iyunun 4-nə qədər davam etmişdir.

A.Çxenkelinin rəhbərlik etdiyi Zaqafqaziya nümayəndə heyətinə Seymdəki fraksiyalararası qarşılıqlı inamsızlıq səbəbindən 45 nəfər daxil idi. Konfransda Şimali Qafqaz dağlılarının nümayəndələri də H.Bammatovun rəhbərlik etdiyi bir heyətlə iştirak edirdilər. [1,82]. Trabzon konfransından fərqli olaraq Batum konfransında Almaniya da Otto von Lossovun rəhbərlik etdiyi bir heyətlə müşahidəçi qismində iştirak edirdi.

Osmanlı dövlətinin Batum konfransında qarşısına qoyduğu məqsədləri öyrənmək baxımından konfrans ərəfəsində, mayın 2-də Ənvər paşa tərəfindən Vehib paşaya göndərilən “Cənubi Qafqaz Respublikası ilə imzalanacaq müqavilənin layihəsi” maraqlı doğurur. 11 maddədən ibarət olan layihəyə görə, Qafqaz hökuməti ordusunu dərhal hal-hazırkı vəziyyətdə buraxmalı, bu ordunun miqdarı və yerləşəcəyi yer Osmanlı hökumətinin razılığı ilə təyin edilməli, Qafqaz hökuməti Osmanlı dövləti tərəfindən yaradılacaq müsəlman taboru üçün öz ərazisində könüllü toplanmasına icazə verməli, zərurət yarandığı halda Osmanlı dövləti daxili

nizam-intizam və asayişin bərpa olunması və qorunması üçün Qafqaz hökumətinə silahlı qüvvələri ilə köməklik göstərməli və Qafqaz hökumətinin sərhədlərini xarici düşmənlərdən qorumalı, Qafqaz hökuməti Antanta ölkələrinin zabitlərini ölkəsindən çıxarmalı, dəmiryollarını Osmanlı dövlətinin nəzarətinə verməli və Osmanlı dövləti tələb etdiyi təqdirdə, Bakı limanındakı müəssisələrlə Xəzər dənizindəki Qafqaz hökumətinə aid nəqliyyat vasitələrini Osmanlı hökumətinin sərəncamına verməli idi [2,2-4]. Layihədən də göründüyü kimi, Osmanlı dövləti Qafqazı tam olaraq öz nüfuz dairəsinə daxil etmək niyyətində idi. Bu şərtlərin reallaşdığı təqdirdə Cənubi Qafqaz Osmanlı dövlətinin nəzarətində olacaqdı. Müqavilə layihəsinin səkkizinci maddəsi Osmanlı dövlətinin daha irəli gedən planlarından xəbər verirdi. Burada göstərilirdi ki, “Osmanlı dövləti tərəfindən tələb edildiyi təqdirdə Bakı limanındakı müəssisələrlə Xəzər dənizindəki Qafqaz hökumətinə aid nəqliyyat vasitələri Osmanlı hökumətinin sərəncamına verməlidir [2,2-4]. Bu maddə Osmanlı dövlətinin Şərq siyasətinin təkə Qafqaz ilə məhdudlaşlayıb, eyni zamanda Orta Asiyani öz təsiri altına salmaq niyyətlərinin olmasını təsdiq edir. Bunun ardınca mayın 4-də Osmanlı dövlətinin Cənubi Qafqaz Respublikasına qəbul etdirmək istədiyi yeni sərhəd xətti layihəsi Ənvər paşa tərəfindən konfransdakı türk heyətinə göndərilir. Bu layihəyə görə, Axıska, Axalkələk, Gümrü, Alagöz dağı, Sürməli, Şərur və Naxçıvan Osmanlı dövlətinə verilməli idi [3,1-2].

Cənubi Qafqaz nümayəndə heyəti isə Brest-Litovsk müqaviləsi əsasında sülh bağlamaq üçün Batuma gəlmişdi. [4]. Türk tələbləri ilə bağlı nota Zaqafqaziya nümayəndə heyətinə təqdim edildikdən sonra nümayəndəlikdə gərgin bir vəziyyət yarandı və Zaqafqaziya heyətində, həmçinin Seymdə onsuz da mövcud olan fikir ayrılıqları və ziddiyyətlər daha da dərinləşməyə başladı.

Batum danışıqlarında iştirak edən Lossovun rəhbərlik etdiyi alman nümayəndələri türklərin yalnız bir – Cənubi Qafqaz dəmir yolundan ordu daşınması üçün istifadə etmək tələbini müdafiə etdilər. Türklərin qəti etirazı ilə qarşılaşan almanlar Türkiyə ilə münasibətləri kəskinləşdirməmək üçün təkid etmədilər və danışıqların sonrakı gedişi üçün öz vasitəçiliklərini təklif etdilər. [5,149]. Türkiyənin qəti olaraq alman vasitəçiliyindən imtina etməsi müttəfiqlər arasında da ziddiyyətlərin artmasına gətirib çıxardı.

Batum danışıqlarında meydana çıxan ziddiyyətlər Azərbaycan nümayəndələrinin Türkiyəyə, gürcü və erməni nümayəndələrinin isə Almaniyaya sığınması ilə nəticələndi ki, belə şərtlər daxilində Cənubi Qafqaz federasiyasının mövcudluğu sual altında qaldı. [5,149]. Gürcülər türk tələbləri qarşısında çıxış yolu kimi Almaniyaya sığınmaq qərarına gəldilər. Gizli aparılan gürcü-alman danışıqları “Poti razılaşması” ilə nəticələndi ki, bu razılaşma ilə Gürcüstan Federasiyadan çıxıb öz müstəqilliyini elan edir və Almaniyanın qəyyumluğunu qəbul edirdi.

Osmanlı arxiv sənədləri göstərir ki, artıq may ayının ortalarından başlayaraq, Cənubi Qafqaz Seyminə daxil olan hər üç millətin nümayəndələri konfransdakı türk heyəti ilə ayrılıqda müzakirələr aparır və öz milli maraqlarını qorumağa çalışırdılar.

Mövcud vəziyyətdə Cənubi Qafqaz Seyminin parçalanmaq ərəfəsində olduğu artıq göz qabağında idi. Osmanlı dövlətini narahat edən əsas məsələ isə federasiyanın parçalandığı təqdirdə erməni dövlətinin yaradılması probleminin də gündəmə gəlməsi idi. Buna yol verməmək üçün ermənilərsiz gürcü-müsəlman konfederasiyasının yaradılması məsələsi gündəmə gətirilsə də, gürcülər bu təklifi qəti qəbul etməzlər. Bu məsələ ilə bağlı Xəlil bəy sədrəzəm Tələt paşaya göndərdiyi 20 may 1918-ci il tarixli şifrəli teleqramında məlumat verir və bildirir ki, Osmanlı tərəfinin Cənubi Qafqaz İttifaqının dağılacağı halda ermənilərin iştirakı olmadan gürcülərin müsəlmanlarla konfederasiya yaratmaq təklifini gürcü

nümayəndəsi Çxenkeli münasib hesab etmir və bunu ermənilərin Cənubi Qafqazın hər tərəfinə yayılması və gələcəkdə anarxiya və iğtişaclara səbəb olacaqları ilə əlaqələndirir. [2,45-50]. Daha sonra, gürcü, erməni, Azərbaycan və Şimali Qafqaz nümayəndələri ilə ayrı-ayrılıqda görüşüb apardığı müzakirələr haqda məlumat verən və mülahizələrini bölüşən Xəlil bəy, Azərbaycan nümayəndələrinin Osmanlı ordusunun önündən qaçan erməni silahlı birləşmələrinin müsəlman kəndlərində törədəcəkləri qırğınlardan narahat olduduqlarını vurğulayır və Azərbaycan nümayəndələrinə Osmanlı dövlətinə keçəcək ərazinin qarşı tərəfində ermənilərə bir qədər yer ayırmalarını tövsiyə etdiyini bildirir: "... Bizim alacağımız ərazinin qarşı tərəfində də ermənilərə bir qədər ərazi ayrılarsa əgər bu onların müqaviməti dayandıracaqlarına gətirib çıxaracağını müsəlmanlara söylədiyim kimi Çxenkeliyə də bildirdim..." [2,45-50].

Batum konfransı ilə bağlı indiyə qədər kifayət qədər əsərlərin yazılmasına baxmayaraq, konfrans boyu cərəyan edən hadisə və prosesləri dolğun işıqlandırmaq, tarixşünaslıqda yer almış səhv tendensiyaları aradan qaldırmaq baxımından Osmanlı arxiv sənədlərinin əhəmiyyəti əvəzsizdir və bu sənədlərin elmi dövriyyəyə daxil edilməsi böyük bir boşluğu dolduracaqdır. Belə səhv tendensiyalardan biri də odur ki, guya bu dövrdə Azərbaycan türkləri erməni dövlətinin yaradılmasına imkan verməmiş və bu məsələdə gürcülərdən fərqli olaraq azərbaycanlılar erməni dövlətinin yaradılmasına mane olmuşlar. Başbakanlıq Osmanlı Arxivinin Osmanlı Xarici İşlər Nazirliyinin fondunda saxlanılan Batum konfransı ilə bağlı dosyalar tam bunun əksini sübut edir. Belə ki, Cənubi Qafqazda ermənilərsiz gürcü-müsəlman konfederasiyasının məsələsi ortaya çıxan zaman Azərbaycan nümayəndələri də birmənalı olaraq bu təklifin əleyhinə çıxmış və federasiyanın dağılması halında gürcü və Azərbaycan dövlətləri ilə yanaşı erməni dövlətinin də yaradılmasının vacibliyini əsaslandırmışlar, amma bu dövlətin Azərbaycan ərazisində deyil, türk ultimatumunda tələb edilən və ermənilərin çoxluqda yaşadıkları bölgələrdə yaradılmasını önə sürmüşlər. [6,19].

Bu məsələ ilə bağlı həmin günlərdə Batumda olan Əhməd bəy Ağaoğlu və Əli bəy Hüseyinzadə 22 may 1918-ci il tarixində Osmanlı sədrəzəmi Tələt paşaya və baş komandan vəkili və hərbiyyə naziri Ənvər paşaya göndərdikləri müraciətnamədə açıq şəkildə bildirilir ki: "Osmanlı dövlətinin ultimatumunda tələb etdiyi ərazilərin əhalisinin əksəriyyəti erməni olduğu halda, erməni dövlətinin yaradılması üçün nəzərdə tutulan qəzaların əhalisinin əksəriyyəti müsəlmanlardır. Bundan başqa, gürcülər ermənilərin məskunlaşdığı ərazidən də əldə etdiklərindən, ultimatumun ehtiva etdiyi qəzalar xaricindəki yerlərin hamısı Azərbaycan hüdudu daxilində qalır. Bununla bərabər, Osmanlı dövləti tərəfindən işğal olunacaq ərazidə yaşayan ermənilər də orada qalmayaraq ümumən mühacirət etməyə və Azərbaycan ərazisinə doğru axmağa başlayacaqlar..." [6,19].

Arxiv sənədlərindən anlaşılır ki, bu dövrdə "erməni problemi" ilə bağlı Osmanlı hakim dairələrində də bir sıra fikir ayrılıqları mövcud idi. Tələt və Ənvər paşalar "erməni məsələsi"ndə "çibani kökündən təmizləməyi" ən xeyirli iş hesab edib, bölgədə erməni dövlətinin yaradılmasına imkan vermək istəmirdilər. Osmanlı sədrəzəmi Tələt paşa Batum konfransındakı türk nümayəndə heyətinin rəhbəri Xəlil bəyə göndərdiyi 24 may tarixli teleqramında yazırdı: "...Ermənilərin bir hökumət halında təşəkkül etməsinə qətiyyətlə tərəfdar deyiləm. Kiçik bir erməni muxtariyyəti beş il sonra beş milyon əhalisi olan bir erməni dövləti halına gələcək və bütün Qafqaza hakim olaraq Şərqi Bolqarıstanına çevriləcəkdir. İran və Amerikada olan bütün ermənilər orada toplanacaq, ingilis və fransızlardan hər cür yardım alaraq, gələcəkdə xristian gürcülərlə və çox asanlıqla əcəmlərlə birlikdə bizim əleyhimizə hərəkət edəcəklər. Bu səbəbdən mümkün olsa, "çibani kökündən təmizləmək" ən xeyirli iş

olacaqdır. Bu mümkün olmadığı təqdirdə Ermənistanın çox zəif və yaşamayacaq şəkildə təşəkkül etməsi zəruridir...”[7,113-115]. Eyni məzmunlu bir teleqram da Ənvər paşa tərəfindən də Vehib paşaya göndərilmişdi. [8].

Batum ilə İstanbul arasında gedən teleqramlaşmalardan aydın olur ki, konfransdakı türk heyətinin rəhbəri, ədliyyə naziri Xəlil bəy və Şərq cəbhəsinin komandanı Vehib paşa kimi siyasilər ən azından beynəlxalq aləm qarşısında ermənilərə bir mövcudiyyət və müəyyən güzəştlər verilməsinin vacib olduğunu bildirirdilər. [9;10,88-90]. Vehib paşa Ənvər paşaya göndərdiyi cavab teleqramında “verilən əmrləri yerinə yetirmək üçün çalışdıqlarını” bildirir və daha sonra qeyd edirdi ki, “erməniləri büsbütün qeyri-mövcud edə bilmərik, onlara bir vücut vermək zərurət və məcburiyyətdəyik”. [9].

Ermənilərin özləri də gürcülərlə və ya azərbaycanlılarla birlikdə konfederasiya yaratmaq fikrindən uzaq idilər. Bu məsələ ilə bağlı Xəlil bəy tərəfindən sədrəzəmə göndərilən 24 may 1918-ci il tarixli teleqramda “...Ermənilər konfederasiyada qalmaq istəməzlər və onlara edilən təklif dairəsində sülh imzalamamağa qərar veriblər.” [2,64-68] məlumatı yer almışdır.

Türk ultimatumuna münasibətdə dərinləşən fikir ayrılıqları və ziddiyyətlər nəticəsində Cənubi Qafqaz federasiyasının dağılması artıq göz qabağında idi və mövcud vəziyyətdə ən çox mübahisələrə səbəb olan erməni dövlətinin yaradılması və onlar üçün ayrılacaq ərazinin təmin edilməsi məsələsi idi. Xəlil bəy ilə sədrəzəmə Tələt paşa arasında gedən teleqramlaşmalardan anlaşılır ki, Batumdakı türk heyətinin mövqeyinə görə yaradılacaq erməni dövləti İrəvan mərkəz olmaqla Eçmiədzin və Yeni Bəyazid qəzalarından ibarət olmalı idi. Eyni zamanda İrəvan məsələsi ilə bağlı M.H.Hacinski və M.Ə.Rəsulzadə ilə də danışıqlar aparıldı və nəticədə Osmanlı yardımına ehtiyac duyan Azərbaycan nümayəndələrinin razılığı alındı. [7,146].

Osmanlı arxiv sənədləri göstərir ki, Türkiyə hakim dairələri türk tələbləri ilə bağlı Tiflisdə cərəyan edən hadisə və proseslərdən haqqında məlumatlı olmuşlar və hadisələrin hansı məcraya gələcəyini də düzgün proqnozlaşdırmışlar. Bunu Tələt paşanın Xəlil bəyə göndərdiyi 25 may tarixli teleqram da sübut edir. Teleqramda deyilir: “Son şifrənizi Məclis-i Umumidə oxuduq və geniş müzakirə etdik. Son ərz etdiyim şəkildə ittifaq hasil oldu. Yəni, dərhal ultimatum vermək və qəbul etmədikləri təkliflərimizi qüvvə ilə qəbul etdirmək. Əgər gürcülər ayrı və müstəqil bir hökumət təşkil edərlərsə, ayrıca müzakirə edərik. Şimali və Cənubi Qafqaz müsəlmanlarının ayrıca müstəqil bir hökumət təşkil etməsi, dərəcə-yi istiqlal və irtibatlarının təyini sonradan düşünülür. Gürcülərlə müsəlmanların erməni məsələsi həll edildikdən sonra birləşmələri imkanı vardır. Zat-ı dövlətləri indidən bu cəhətə çalışa bilərsiniz...”[11,77]. Bu teleqrama elə həmin gün Tələt paşa aşağıdakı cavabı verdi: “...Gürcülərlə və müsəlmanlarla ayrı-ayrı dostluq müqavilələri bağlamaq daha üstün tutulur. Sonradan ordumuz intizamı təmin və hökuməti təşkil etmək üçün gedər. Və hökumət təşəkkül etdikdən sonra Dövlət-i Aliyyə ilə münasibətini təyin edərik”. [11,75].

1918-ci il mayın 26-da Zaqafqaziya Seymi özünü buraxmış və Gürcüstanın müstəqilliyi elan edilmişdi. Gürcüstanın ardınca mayın 28-də Azərbaycan və Ermənistan da öz müstəqilliklərini elan etdilər.

Beləliklə, bütün bunları ümumiləşdirib yekun olaraq qeyd edə bilərik ki, Türkiyə Cümhuriyyəti Başbakanlıq Osmanlı Arxivində (BOA) və Askeri Tarix və Strateji Etüd Arxivində (ATASE) mühafizə olunan sənəd və materiallar Azərbaycan Cümhuriyyətinin yaranması ərafəsində istər Qafqazda, istərsə də Batum və İstanbulda Azərbaycanla bağlı cərəyan edən hadisə və prosesləri öyrənmək və tədqiq etmək baxımından əvəzsiz rol oynayır.

Məhz bu sənəd və materialların təhlil edilməsi bizə Cənubi Qafqaz Seyminin dağılması və müstəqil dövlətlərin yaranması prosesini dövrün ilkin arxiv sənədləri əsasında işıqlandırmaq imkanı verir.

Osmanlı mənbələrinin təhlili göstərir ki, Cənubi Qafqaz Seyminin dağılmasında daxili ixtilafarla yanaşı, Osmanlı dövlətinin təzyiqlərinin də həlledici rolu olmuşdur. Cənubi Qafqazda müstəqil dövlətlərin yaranmasının Osmanlı dövlətinin maraqlarına cavab verməsini mənbələr də təsdiq edir. Əgər müstəqil Azərbaycan dövlətinin yaranması türklərə gələcəkdə Cənubi və Şimali Qafqaz müsəlmanlarını birləşdirmək, türk-müsəlman amili sayəsində regionda öz nüfuzunu gücləndirmək imkanı verirdisə, erməni dövlətinin yaradılması isə beynəlxalq aləmdə ermənilərə qarşı soyqırım aktı həyata keçirməkdə günahlandırılan Osmanlı imperiyasının beynəlxalq nüfuzunun bərpasına kömək etmiş olurdu. Təəssüf ki, osmanlı hakim dairələri erməni dövlətinin tarixi Azərbaycan torpaqlarında yaradılmasına imkan vermiş və bu istiqamətdə azərbaycanlılara təzyiqlər göstərmişdir.

Yuxarıda sadalanan faktlardan da göründüyü kimi, Azərbaycan milli azadlıq hərəkatının başında duran qüvvələr xalqın mənafeyini rəhbər tutaraq ən çətin zamanlarda belə tarixin amansız sınaqlarında üzü ağ çıxmış və xalqımızın istiqlal mübarizəsini qələbə ilə - Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaradılması ilə nəticələndirə bilmişlər.

MƏNBƏLƏR VƏ ƏDƏBİYYAT

1. Şahin E. Trabzon ve Batum Konferanslarında Kuzey Kafkasya'nın Bağımsızlığı İle İlgili Gelişmeler // Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi. Sayı 4, Erzurum, 1996. s.81-92
2. Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), HR.SYS, No. 2372/3
3. Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), HR.SYS, No. 2399/1
4. Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), HR.SYS, No. 2398/7.
5. Qafarov V.V. Türkiyə-Rusiya münasibətlərində Azərbaycan məsələsi. Bakı: Azərneşr, 2009, 474 s.
6. Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), HR.SYS, No. 2398/4
7. Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), HR.SYS, No. 2398/5
8. Türkiye Cumhuriyeti Genelkurmay Başkanlığı Askeri Tarih və Stratejik Etüd Arşivi. A. 4/3671, K. 2919, D. 61-499, F. 3-31.
9. Türkiye Cumhuriyeti Genelkurmay Başkanlığı Askeri Tarih və Stratejik Etüd Arşivi. A. 4/3671, K. 2919, D. 61-499, F. 3-26
10. Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), HR.SYS, No. 2371/ 6
11. Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), HR.SYS, No. 2371/3

P.Y.GASIMOV

**РАСПАД ЮЖНО-КАВКАЗСКОГО СЕЙМА И ВОЗНИКНОВЕНИЕ
НЕЗАВИСИМЫХ ГОСУДАРСТВ НА ЮЖНОМ КАВКАЗЕ
(ПО ОСМАНСКИМ АРХИВНЫМ ИСТОЧНИКАМ)**

Статья посвящена политике Османской империи в отношении Южно-Кавказского сейма, роли Турции в возникновении независимых государств на Южном Кавказе.

Создание независимого азербайджанского государства дала возможность Турции проводить политику объединения мусульман Южного и Северного Кавказа под эгидой Османской империи, чтобы укрепить политические позиции на Кавказе.

Автор акцентирует внимание на политике Османской Турции, в интересах которой было создание Южно-кавказских республик, особенно армянского государства. Турция полагала что образование армянского государства позитивно повлияет международный престиж Османской империи подорванный в связи с так называемым армянским геноцидом.

R.Y.GASIMOV

**THE COLLAPSE OF THE TRANSCAUCASIAN SEJM AND THE
EMERGENCE OF INDEPENDENT STATES IN THE SOUTH CAUCASUS
(ON OTTOMAN ARCHIVAL SOURCES)**

The article is devoted to the policy of the Ottoman Empire toward the Transcaucasian Sejm, Turkey's role in the emergence of independent states in the South Caucasus.

The establishment of an independent Azerbaijani state has enabled Turkey to carry out the uniting policy of Muslims in the South and the North Caucasus under the auspices of the Ottoman Empire strengthening its political position in the Caucasus.

The author focuses on the politics of the Ottoman Empire, in the interest of which was the creation of the Transcaucasian republics, especially the Armenian state. Turkey believed that the formation of the Armenian state will positively affect on the international prestige of the Ottoman Empire undermined due to the so-called Armenian genocide.

Rəyçilər: i.e.n. S.Əliqızı, t.e.d. A.Məmmədov

BDU-nun "Mənbəşünaslıq, tarixşünaslıq və metodika" kafedrasının 4 sentyabr 2014-cü il tarixli qərarı ilə çapa məsləhət görülmüşdür. (pr. № 1)